

חלוקת הארץ לשבטים בזמן יהושע

ואיך היתה מתחלקת אילו בני גד וראובן היו עוברים את הירדן

וסוגית ערי מקלט

לפי חשבוני בנימין קיבל 30 מיל מירושלים צפונה עד שילה (למעט רצועת אפרים שיצאה משילה 15 דרומה עד בית אל-לוז) וכן דן, רק במערבו. לעומתם, יהודה ושמעון קבלו 60 מיל מירושלים ועד באר שבע. ואף שארץ ישראל הגיעה עד קדש צין, אין זה עיקר הארץ. ואפרים ומנשה קבלו בערך 60 מיל משילה צפונה, עד עפולה. ויששכר משם עוד 30 מיל צפונה. ונפתלי משם עוד 30 מיל צפונה. אכן צפון נפתלי נמצא 4.7 ק"מ צפונית מקדש נפתלי. ודן כבש משם וצפונה 90 מיל עד בעל כך. ואילו זבולון ואשר נחלו במערב, בצד השבטים. אבל אילו ראובן וגד היו עוברים את הירדן, היה ראוי לחלק את הארץ באופן שווה ל-12 רצועות של 30 מיל, לכל שבט אמה כנגד אמה של יעקב שהיא כנגד 30 מיל. יעקב שכב לאורך 90 מיל מבאר שבע עד שילה (הערה: 90 מיל זהו דוקא אם מודדים מדרום לצפון. אבל אם מודדים באלכסון, מבאר שבע לחברון-המרחק 45 מיל כנגד אורך הרגל עד מקום הברית, ומשם עד ירושלים 30 מיל כנגד מרחק עד לב, ושוב מירושלים עד שילה מדרום לצפון 30 מיל כנגד מרחק עד קדקוד הראש. סה"כ 115 מיל כנגד גובה אדם 3.5 אמות עם הראש). אבל ארץ צבי מתפשטת פי 4. לכן היתה גדלה ל-360 מיל. כיצד? 4 שבטים מדרום לירושלים: יהודה, שמעון, ראובן וגד. ו-8 שבטים צפונה: בנימין, אפרים, מנשה, יששכר, זבולון, נפתלי, אשר, דן. נמצא גבול צפוני של דן 240 מיל צפונית מירושלים כגבול אפרים לע"ל-3 פעמים 75 מיל מגבול צפוני של תרומה, 15 מיל צפונית מירושלים. ודן בתור מאסף היה כובש צפונה עוד 4 רצועות של 75 מיל, 300 מיל. לעומתו גד היה כובש את סיני, 315 מיל מצפון לדרום. ואם באנו להשוות שני כיבושים אז נקבע דרומו של גד בתחילה 75 מיל דרומית מבאר שבע. ומשם עד דרום סיני בדיוק 300 מיל. ואת התחום של 75 מיל מבאר שבע דרומה נחלק בשווה בין ראובן לגד. אכן מגיע לראובן וגד יותר שטח בארץ מדבר. וכן תחום ראובן בעבר הירדן היה ממרכז המחנה ברוחב 135.88 עד ערוער ברוחב 98, 37.14 מיל. וגודל ערער בודאי מכסה את החיסרון עד 37.5 מיל. לעומתו גד קבל תחום מאמצע המחנה ועד נהר יבוק. יבוק נופל לירדן ברוחב 168 ואילו עיקר היבוק נמצא בקו רוחב מחנים שהוא 177. ממוצע של שניהם כמעט במדויק 37.5 מיל ממרכז המחנה. אורך זה של 37.5 מיל הוא כאורך כל אחד מארבעה מסעות בני ישראל מדרום לצפון בין החניות פונן ועלמון דבלתימה. נמצא שגד היה נוחל בדיוק 37.5 מיל בין דיבון גד לעיי העברים! לכן חניה דיבון גד נקראת על שמו. וכן חניה כנגד גבול דרומי של גד נקראת עיי העברים על שם שאמרו "אל תעברנו את הירדן" (במד' ל"ב ה') ויצא מזה חורבן. ואילו בני גד וראובן היו מתאפקים, היו מקבלים ארץ מקנה דרומית לבאר שבע (לכן שם נמצאים עדרי בדואים היום) בשטח הרבה יותר גדול וללא אויבים תמידיים בדמות עמון, מואב וארם. וע"י התפשטות לסיני, גד היה מקבל 337.5 מיל כנגד יתר 11 שבטים! אכן לעתיד לבוא גד יקבל נחלה בדרום סיני ובנוסף לכך רצועה סביב גבול דרומי מרעמסס עד יריחו, 975 מיל, כאורך כל ארץ ישראל. ואילו דן יקבל כל אורך גבול צפוני מהר ההר עד מקום בו פרת נופל למפרץ הפרסי (אבל מחצר

עינן ב' ומזרחה רק תוך הנהר) וזהו 400 פרסה, כנגד רוחב ארץ ישראל. ולפני התרחבות גבול דרומי של גד היה חופף את גבול בנימין לע"ל. ולפי זה נוכל לפרש גבול דרומי בפרשת מסעי כך: "והיה תוצאתיו מנגב לקדש ברנע" - הינו קטע מקדש צין לכיוון קדש ברנע עד קו רוחב 30.5356 מעלות, 135 מיל דרומית למרכז קדש הקדשים. "ויצא חצר אדר" - עד תעלת סואץ. "ועבר עצמנה" - לאורך תעלת סואץ עד קנטרה. ונקראת עצמונה על שם כוחי ועוצם ידי של מצרים. "ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים" - לזרוע פוליסין של נילוס. חצר עינן על נהר פרת נקודה מזרחית ביותר של הארץ וכנגדה חצר אדר על תעלת סואץ נקודה מערבית ביותר של הארץ. אלו שתי נקודות שקובעות זמן בין השמשות בארץ (ראה פרק בין השמשות). אולי מילה "אדר" מרמזת על "אדרת" כמו "אדרת שנער" של עכן. וראה רד"ק ביהושע ז' כ"א שמביא מבר"ר שזוהי פרפרא בבלאה. ופרפרא זהו בגד ארגמן, כנגד מערב המאדים בזמן השקיעה. גבול ראובן 37.5 מיל צפונית יותר היה מגיע עד קנטרה (כ- 3 ק"מ צפונית ממנה).

יש בחלוקה זאת מעין חלוקת יחזקאל כי 30 מיל אורך מדרום לצפון של 10 שבטים הם כנגד 30 מיל של תרומת קדש, ו- 75 מיל של גד וראובן כנגד כל התרומה. נמצא שעשרה שבטים היו מקבלים אותו אורך מדרום לצפון ובזה המתקיים שויון. ומצד שני ערך הנחלות היה שונה בהתאם לגודל השבט. ואילו בני גד וראובן לא היו עוברים חלוצים, אז "ונאחזו בתככם בארץ כנען". והיו מקבלים דרומית לבאר שבע כ"א 30 מיל בלבד ולא 37.5 וגם ללא אפשרות הרחבה לסיני. חלוקה זאת היא מעין החניה במדבר. בדרום גד, ראובן ושמעון. אחריו יהודה. והיה ראוי שיששכר וזבולון ינחלו אחריו. אלא הובטח לבנימין שבית מקדש יבנה בחלקו. לכן הוא קדם להם. וממלא גרר כל דגל אפרים אחריו. אחריהם יששכר וזבולון. ואחריהם דגל של דן: נפתלי, אשר ודן. והיה ראוי שדן שהיה במרכז רוח צפון, יהיה בין נפתלי ואשר. אלא משום שהוא מאסף, נחל בגבול צפוני.

כעת נוכל להבין את משמעות "ושלשת גבול ארצך" לגבי ערי מקלט.

ערי מקלט במערב היו חברון, שכם וקדש נפתלי. מרכז הקבר במערת המכפלה נמצא בנצ. 160.556/103.611. קבר יוסף נצ. 176.978/179.8. הפרש קו רוחב ביניהם 76.189 ק"מ או 74.695 מיל כמעט במדויק 75 מיל, רבע מאורך של 10 שבטים. תל קדש (מערבי) נצ. 199.58/279.25 (נמדד במפה 1:150000). הפרש רוחב בין תל קדש לשל שכם 99.45 ק"מ או 97.5 מיל. קו רוחב דרום בעל בכ וכן של חובה 378.75. מקדש נפתלי לשם 99.5 ק"מ או 97.55 מיל. זווית מחברון לשכם (חישוב במישור) 12.16 מעלות ומשכם לקדש נפתלי 12.804 מעלות, קרוב מאד. אם נקח במקום מערת המכפלה, מקום באותו קו רוחב במרכז תל רומידה שהוא מקום עיר חברון הקדומה, בערך נצ. 159.66/103.60 אז נקבל זווית מחברון לשכם בדיוק 12.804 מעלות! כלומר, עיר מקלט בחברון, בשכם ובתל נפתלי נמצאים על קו ישר אחד! וזה מה שכתוב במכות ט' ע"ב "שלוש ערים הבדיל משה בעבר הירדן וכנגדן הבדיל יהושע בארץ כנען ומכוונות היו כמין שתי שורות שבכרם וכו". מכאן גם ג' ערים במזרח נמצאות על קו ישר אחד.

מצד שני מחברון עד גבול דרומי של גד 105 מיל. יש ל"עגל" את המציאות ל"מודל מתמטי". לפי "המודל" חברון נמצאת 30 מיל דרומית מירושלים (אכן זהו מרחק אירי מקדש הקדשים עד מערת המכפלה). לכן שכם נמצאת 45 מיל צפונית מירושלים. מירושלים עד גבול צפוני בבעל בכ מרחק 240 מיל. לכן משכם עד גבול צפוני 195 מיל. מחציתו זהו 97.5 מיל (או

99.45 ק"מ). אכן זהו מרחק מקדש נפתלי לשכם ומקדש נפתלי לגבול צפוני. מירושלים עד גבול דרומי של ג' 135 מיל ומחברון 105 מיל. אלא מרחק זה נתקבל אחרי שהגדילו תחום של ראובן וג' 60 ל-75 מיל. אלמלא כן המרחק מחברון לגבול דרומי היה 90 מיל. הממוצע של שני המרחקים הוא 97.5 מיל. אם כן המרחקים בין ערי מקלט ודרום וצפון הארץ טומנים בתוכם רמז לשתי אפשרויות של חלוקת ארץ כנען המערבית, ל-10 שבטים ול-12 שבטים עם אפשרות נוספת לגבי ג' וראובן. נציין ששכם היא נקודה אמצעית בארץ מג' בחינות. א) היא עיר מקלט אמצעית; ב) היא בערך אמצע הארץ בין קדש לחובה. קו רוחב קדש 981.4, קו רוחב חובה 1378.75, ממוצע 1180.075, 275 מ' צפונית מקבר יוסף; ג) היא בערך אמצע הארץ לע"ל. נקודה אמצעית מדויקת נמצאת 52.5 מיל צפונית מירושלים, 5.5 ק"מ צפונית מקבר יוסף. לכן פה ה' נראה לאברהם בראשונה בפרשת "לך לך" ואמר "לזרעך אתן את הארץ הזאת". ולגבי יעקב נאמר "ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען בבאו מפרן ארם ויחן את פני העיר". וקשה, מדוע הזכיר כאן פדן ארם אחרי שכבר ישב בסוכות שנה וחצי. וגם מדוע זכר צמד ארם, ארם נהרים וארם צובא, והרי יעקב ישב במקום אחד, בעיר חרן. וי"ל שרמזו כאן על שני גבולות ישראל. גבול מצומצם מדרום ארם נהרים, מבעל ג' הוא בעל בך דרומה עד קדש, מקום כניסה לארץ. זהו גבול פרשת מסעי. וגבול לע"ל מצפון ארם צובא עד דרום סיני. והזכיר כאן עניין שלמות הארץ בנקודת מחלוקת היא שכם. לכן יעקב קנה כאן את חלקת האדמה של בית סאתים כחצר המשכן.

כעת נציין מקומות של ג' ערים במזרח. בצר במדבר בארץ המישר, בקו רוחב חברון 103.6. במפת ירדן 1:400000 מצויינת עיר ברזה נ.צ. 220.6/103.6 אבל במפת ישראל 1:250000 מצויינת שם עיר אום שגרה. נזהה אותה עם בצר. ראמת כנגד שכם, נזהה עם עיר ברמא נ.צ. 224/180.88. אולי השם ברמא נוצר משם ראמה. גולן כנגד קדש נפתלי נזהה עם קוניטרה נ.צ. 227/281.25. זוית מברזה לברמא 2.52 מעלות ומברמא לקוניטרה 1.71 מעלות. יתכן שגולן היתה בגבול מזרחי של קניטרה בקו אורך 228.4.

פתרון אחר: ג' ערי מקלט במזרח נמצאים על קו אורך אחד 226, הוא קו אורך גבול מזרחי של הארץ כנגד חברון. בצר בקו רוחב חברון, ראמות בקו רוחב שכם וגולן בקו רוחב קדש נפתלי. לכן בצר נ.צ. 226/103.6. ראמות נ.צ. 226/180, גולן נ.צ. 226/279.25. מדוע הצבנו אותם על אותו קו אורך? כי אז יתקיים הכלל "ושלשלת" לגבי כל ארץ ישראל (כמובן כפוף ל"דרש" שלנו) גם ביחס למרחקים ולא רק ביחס להפרשי קו רוחב. ועוד, נתן לדייק מפסוק "אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש" - בקו שבו משמש זורחת בו זמנית וזהו קו אורך. ובקצה מזרחי של הארץ. ומאחר וגבול מזרחי מחשבון וצפונה פונה צפון-מזרחה, בהכרח קו אורך זה נקבע ע"י בצר בגבול מזרחי.

והנה, בזה שראובן וג' נחלו בעבר הירדן המזרחי, נגרע מנחלת בני ישראל במערב. יהודה צריך היה להשתלט על תחום נוסף של 75 מיל דרומית מבאר שבע. ולא יכול היה לכבוש את סיני ואת ארץ פלישתים במערב. דן לא יכול היה לכבוש צפון, ונשאר בתחילה לצידו של בנימין, בין ירושלים לשיילה, קרוב לשכינה. זבולון לצידו מערבי של יששכר ונפתלי עד כזיב, 150 מיל צפונית מירושלים. ואשר לצידו המערבי של דן שהתפשט צפונה מנפתלי, 90 מיל עד בעל בך. ומתוך בילבול תחומין, נכנסו אלה באלה. אכן, סדר הנשיאים לנחל הארץ (במד' כ"ד

י"ח-כ"ח) קשור לסדר נחלות זה, זוגות זוגות. יהודה ושמעון, בנימין ודן, מנשה ואפרים, זבולון ויששכר, אשר ונפתלי. ובכל זוג מזכיר את העיקר או את הפרנס תחילה.

מתוך חלוקת הארץ בעבר נבין משמעות הפסוקים בדברים י"ט ח'-ט' "ואם ירחיב ה' אלוקיך את גבולך כאשר נשבע לאבתך ונתן לך את כל הארץ אשר דבר לתת לאבתך וכו' ויספת לך עוד שלש ערים על שלש האלה". אם נשוה גבולות מקוריים שנתנו בכניסה לארץ (אילו בני גד וראובן היו עוברים את הירדן) לעומת גבולות עתידיים ביחזקאל, הרי בצפון יתוספו 300 מיל שבהם ינחלו ד' שבטים: מנשה, נפתלי, אשר ודן. וכן בדרום יתוספו 300 מיל שבהם ינחלו (מצפון לדרום) שמעון, יששכר, זבולון וגד. ובאמצע 375 מיל מקוריים שבהם ישבו (מדרום לצפון) בנימין, תרומה, יהודה, ראובן ואפרים. בשטח אמצעי ישארו ג' ערי מקלט: חברון, שכם וקדש נפתלי. בצפון יתוספו ג' ערים בגבולות בין השבטים, במרחקים שווים ביניהם: אחד בין מנשה לנפתלי, שני בין נפתלי ואשר ושלישי בין אשר לדן. ויתקיים שם הפסוק "ושלשת" לגבי התוספת בצפון. אבל לכאורה גם בדרום יש להוסיף ג' ערים באותו אופן: אחד בין בנימין לשמעון, שני בין שמעון ליששכר ושלישי בין יששכר לגד. מדוע אם כן הפסוק מזכיר רק ג' ערים? וי"ל שג' ערי מקלט שבמזרח יועתקו דרומה, כאילו היו פקדון בידם. לכן הפסוק אמר "ויספת... על שלש האלה" ולא על שש. ועוד י"ל שתוספת בצפון היתה נתונה להם בגבולות פרשת מסעי. שהרי תאור גבול צפוני מהר ההר דרך לבוא חמת לצדד עד חצר עינן וזה בפרשת מסעי וביחזקאל. לכן הפסוק בדברים הזכיר את הערים בתוספת שכבר נתנה ועדיין לא נכבשה ע"י יהושע. והיא ארצו ומלדתו של אברהם: ארם נהרים וארם צובא שמגיעה לו בתור יורש של תרח. וממנה נלמד לגבי תוספת בדרום והיא קנין עתידי. והיא בזכות בני ישראל אשר דשו על מצריה ביציאת מצרים בדרך מרעמסס, לאורך תעלת סואץ וסביב חופי סיני.

כעת נוכל להבין את ברכת אשר "מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך" (בראשית מ"ט כ'). אשר בעבר זכה בנחלה הגדולה ביותר. שהרי גבול דרומי שלו התחיל בעכו (שופטים א' ל"א) ונמשך צפונה עד גבול צפוני של ארץ ישראל. ואע"פ שלא כבשו את הכל, בתקופות מסוימות היו בני ישראל יושבים בלודקיא (ראה שבת קי"ט ע"א) ואף באנטיוכיא היא לבוא חמת. המרחק מעכו עד לודקיא הוא קרוב ל- 300 מיל. מצד שני גבול צפוני של זבולון הוא צידון. ואם נמדוד גבול אשר משם עד כף חינוזר הוא הר ההר, אז הפרש קו רוחב ביניהם במדויק 300 מיל. על כן אשר זכה בתחום כנגד 10 שבטים. ולע"ל יתן מעדני מלך- יתן נחלה של 75 מיל ל- 4 שבטים, אפרים, מנשה, נפתלי ודן. 75 מיל כנגד תחום ירושלים והוא נקרא מעדן מלך. ונראה לי ששטח יבשה של אפרים ושל אשר הוא 75 על 75 מיל וכן שטח של מנשה, נפתלי ודן ביחד 3 פעמים כשטח זה. בדקתי במחשב. שטח אפרים פי 1.0143 גדול מתרומה, של אשר פי 1.04477 גדול מתרומה, של מנשה, נפתלי ודן ביחד פי 3.09422 גדול מתרומה.)